

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Починаючи з другої половини ХХ ст. процес глобалізації набирає обертів в геометричній прогресії. Він охопив усі сфери людського життя: економічну, політичну, соціальну, культурну, інформаційну. Внаслідок розвитку міжнародних торговельних відносин, комп'ютерно-інформаційних технологій посилюється інтеграція країн світу, що веде до процесу глобалізації. Україна, намагаючись вступити в цей процес, зіткнулась із низкою проблем економічного та соціального характеру, що обмежують її можливості як суб'єкта глобалізаційних процесів, залишаючи в периферійній зоні. Для того, щоб не стати об'єктом глобалізаційної політики держав «золотого мільярда», важливим завданням для України стає пошук способів налагодження взаємозв'язків із зовнішнім світом, визначення свого геополітичного вибору та пошук шляхів соціально-економічного розвитку. Тому осмислення ролі України у світових глобалізаційних процесах, її свідомо та незалежна участь у них є запорукою збереження національної самобутності та незалежності.

Мета дослідження: провести аналіз становища України в контексті глобалізації.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХІ ст. глобалізація як процес проникла в усі сфери людського життя. Тому, логіко-семантичні можливості самого терміна не обмежують сферу його використання суто економічною площиною життя суспільства. Це означає, що зміст поняття «глобалізація» органічно поєднує онтологічні, гносеологічні, епістемологічні ракурси вивчення реальності [1]. Вчені по-різному пояснюють сутність поняття «глобалізація». З одного боку, – це «... поступове перетворення світового простору в єдину зону, де без перешкод переміщуються капітали, товари та послуги, де вільно поширюються ідеї та пересуваються їх носії» [2, с. 84]. З іншого боку, глобалізація поглиблює прірву між високорозвиненими країнами світу та «третім світом», роблячи останніх ще біднішими. Реальна картина глобалізації передбачає ситуацію, коли тягар проблем, які виникають у світі, розподіляється на всі країни, що включені в глобалізаційний процес, а основне світове багатство розподіляється лише серед країн «першого світу», внаслідок чого країни «золотого мільярда» стають ще багатшими, а периферійні країни, які постають об'єктами цієї політики, стають ще біднішими. Цей факт повністю відповідає діалектичному розумінню світу, в якому складність, багатоаспектність, внутрішня суперечливість явищ дійсності є важливими та об'єктивними її ознаками. Провідний фінансист Джордж Сорос у своїй праці критично аналізує швидку інтеграцію міжнародних фінансових ринків, які спричиняють зростання бідності серед населення відсталих і малорозвинених країн світу [2].

У підтексті глобалізації Я. Пітерс вивів декілька парадигм її розуміння: «зіткнення цивілізацій» – фрагментація світу відбувається через цивілізаційні відмінності, які базуються на культурній диференціації; «макдольнадизація» – гомогенізація культур, яка здійснюється транснаціональними корпораціями і відбувається під прапором модернізації (вестернізації, європеїзації, американізації); «гібридизація» – широкий спектр міжкультурних взаємодій, які приводять до взаємозбагачення [1]. У процесі глобалізації усі країни світу можна розглядати в певній ієрархії, де найвищий щабель займає США як найбільш могутня у військово-політичному та найбагатша в економічному планах держава. Вона разом з іншими країнами «Великої сімки», до яких входять Велика Британія, Німеччина, Франція, Канада, Італія, Японія, споживає близько 40% мінеральних ресурсів світу. Цей факт свідчить про перевагу цих країн та більші можливості, порівняно з іншими країнами світу. Високу ланку в цій ієрархії посідають країни «золотого мільярду» – постіндустріальні країни, які належать до «першого світу» (близько 20 країн). Вони намагаються закріпити та зберегти свою гегемонію над «третім світом», спрямувавши свою глобалізаційну політику на те, щоб зробити їх залежними об'єктами, які слугуватимуть сировинним придатком та джерелом прибутку.

Розглядаючи різні аспекти глобалізації, можна визначити її позитивні та негативні сторони. З одного боку, глобалізація відкриває вільний доступ до інформації, прискорює науково-технологічний прогрес, виводить на вищий рівень проблеми демократії, прав і свобод людини, рівень освіти, медицини, розглядає можливості спільного вирішення екологічних проблем, прискорює ріст кількості та якості споживацької продукції на світовому ринку, поширює можливості та способи комунікації у світовому масштабі; підвищує життєвий рівень, покращує взаєморозуміння між різними культурами та цивілізаціями [3]. Проте, з іншого боку, вона

поглиблює економічний дисонанс між високорозвиненими країнами світу та країнами, що належать до «третього світу». В Україні зазначений розрив призводить до зростання рівня тіньової економіки і загальної криміналізації економічної діяльності, зростання корупції, безробіття та бідності.

Глобалізація передбачає проблему зіткнення двох абсолютно різних цивілізацій: східної та західної. Це може призвести до посилення тероризму, загострення релігійних та політичних конфліктів. Глобалізація соціальних і економічних процесів стала базою і для глобалізації злочинності, яка стає більш організованою й транснаціональною. Збільшується незаконна міграція, торгівля наркотиками, відмиванні «брудних» коштів. Цікавою для дослідження є позиція антиглобалістів, які вбачають у глобалізації концентроване втілення світового зла. Останнім часом до мотивів цієї критики дедалі частіше вдаються і, звичайно, спекулюють на ній мусульманські екстремісти, озброєні як тактикою міжнародного тероризму, так і ідеологією ісламського фундаменталізму. Найнебезпечнішим його проявом є войовниче протиставлення двох світових цивілізацій – (східної (мусульманської) та західної (іудейсько-християнської), коли друга сприймається як рушій глобалізації та втілення світового зла. Це вже прямий шлях до збройних кривавих конфліктів глобального масштабу, під гаслом священної війни «джихад» проти всіх невірних [1]. Американський аналітик М. Наїм називає «п'ять війн» (загроз) глобалізації, що стають найзначущими проблемами сучасного суспільства. Серед них розповсюдження наркотиків, наростання корупції, незаконне використання інтелектуальної власності, поширення нелегальної міграції людей і «відмивання» грошей [4]. Розглядаючи Україну в контексті глобалізації, можна сказати, що це потенційно існуюча європейська держава, яка прагне знайти національну форму в економічному та політичному планах. У неї постає завдання створити стійку національну економіку з уламка «радянської цивілізації». Україна є членом ООН та Ради Європи, таким чином, демонструючи себе як суб'єкт світового порядку. Хоча дуже часто вона виступає об'єктом благодійництва з боку розвинених країн світу. Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими для світу. З одного боку, її шанси скористатися перевагами глобалізації зростають, але з іншого – вона стає відкритішою для нових глобалізаційних загроз. Роблячи історичний екскурс, варто згадати Біловезьку угоду 1993 року, що зумовила ядерне роззброєння України. Вважають, що ця подія була стратегічною помилкою, оскільки ракено-ядерний потенціал України посідав третє місце у світі (після США та Росії), і наявність такої зброї могло б захистити її від посягань інших держав на її суверенітет та територіальну цілісність [5]. Зараз Україна має потребу в захисті своєї території, тому це вносить певні корективи в її євроінтеграцію.

Стаючи на шлях євроінтеграції та глобалізації, в цілому, потрібно пам'ятати про свою самобутність та національну культуру. Самоствердження ж української нації неможливе поза визначенням цінностей «українського духу». Другорядність і периферійність, яка пов'язана з розколотістю культурно-цивілізаційного буття українського народу має віддалений, але прямий наслідок деградації України як уламка «радянської цивілізації». Зверхність «технічності» (західна цивілізація) над «відсталістю» (Україна) постають символами внутрішнього протистояння. Технічна зверхність не є гарантією зверхності духовної. Однак технократизм прагне подолати «регіонально-цивілізаційне» і «локальне», що збігається із втратою українцями своєї культурно-цивілізаційної самобутності та ідентичності внаслідок нерerefлексованої переорієнтації на чужі цінності й забуття своїх власних. Це – по-перше. По-друге, під дією наступального вузького професіоналізму та практичного утилітаризму, технократизм і глобалізація несуть загрозу втрати цілісності й гармонійності українця, що породжує втрату культурно-цивілізаційної індивідуалізації й утвердження тотальної однорідності [6]. Зрушення з культурно-цивілізаційного перехрестя передбачає модернізацію країни з цивілізаційних позицій. З однієї позиції (однобічної) модернізація розуміється як залучення до західноєвропейської цивілізації. З іншої, більш виваженої позиції, модернізаційні процеси розглядаються в межах концепції плюралізму розвитку світових цивілізацій, коли модернізація подається як процес засвоєння вже існуючих цивілізаційних досягнень у межах «своєї» культурно-цивілізаційної парадигми і включення в буття народу досягнень інших цивілізацій. Так, Україна має чималий, проте невикористаний потенціал у культурі та мистецтві. Український фольклор, народні танці, музика, мистецтво відрізняються своїми особливостями серед інших культурно-мистецьких течій світу. Щоб не втратити цього надбання, необхідно розвивати українську культуру, щоб вона не асимілювалася із провідними течіями Заходу.

Важливою складовою для збереження національної самобутності є здатність населення до національної ідентифікації. Завдяки здатності до самовідновлення національна ідентичність є потужною силою, яка може поєднуватися з іншими ідеологіями й політичними доктринами.

Соціальна ідентичність – це процес ототожнення громадянина з певною групою чи спільнотою, які він сприймає як «свої», стосовно яких найбільшою мірою здатний відчувати і сказати «ми» (гендер, родина, релігія, етнос, професія тощо). На жаль, в Україні і досі існує проблема національної ідентичності, що послаблює змогу протистояти глобалізаційним викликам сучасності [7, с. 9-11].

У процесі глобалізації Україна стикається із проблемою неконкурентоспроможності своєї продукції. Будь-яке сліпе копіювання або бездумне запозичення веде лише до посилення цивілізаційної відсталості, «консервування» України як промислово-сировинного придатку до західної цивілізації. Цю проблему потрібно вирішувати впровадженням нових технологій та інновацій, щоб експортована продукція не тільки відповідала усім стандартам якості, але й була затребуваною на світовому ринку. Глобальним ризиком стають виклики національній безпеці. Свідченням цього є прагнення окремих країн підпорядкувати собі інтереси іншої держави, встановивши над нею контроль в певній сфері суспільного чи економічно-політичного життя. Негативними наслідками цього є зростання соціально-політичних та етнічних конфліктів всередині держави, які виводять систему суспільного розвитку з динамічної рівноваги і позбавляють її можливості стабільного розвитку та ефективного функціонування. Вплив міжнародних економічних і політичних інститутів на українську державу з кожним роком зростає, примушуючи владні структури поступатися частиною своїх повноважень, що призводить до обмеження суверенітету держави взагалі. Відбувається трансформація як внутрішнього, так і зовнішнього вимірів суверенітету України, який сьогодні набуває нових значень та особливостей. Крім того, у сучасних міждержавних стосунках все частіше все частіше відбувається втручання у внутрішні справи суверенної держави під виглядом ідеї «гуманітарної інтервенції», посилюються етнічні конфлікти, а, отже, держава втрачає контроль над власною територією і не може протидіяти проявам регіонального та міжнародного тероризму [8].

Одна з найбільших загроз глобалізаційних процесів пов'язана з масовим безробіттям та мобільністю робочої сили. Україна є країною прийому емігрантів і водночас країною, що зумовлює імміграцію. Порівняно з високорозвиненими країнами світу Україна має високу частку трудових емігрантів до загальної кількості населення. За результатами дослідження, проведеного експертами європейської комісії «Caritas International» в 2011 р. ~ 4,5 млн. трудових мігрантів з України перебували за кордоном [9, с. 6-7]. Попри усі позитивні і негативні наслідки глобалізації Україні не обминути цей світовий процес, тому вона повинна розробити свою стратегію дій. Щоб подолати економічну відсталість, Україна повинна багато зробити для нарощування обсягів інвестування і кредитування економіки, зокрема й для залучення іноземних інвестицій та підвищення стійкості її банківської системи до кризових явищ. Важливим є забезпечення економічної, енергетичної та продовольчої безпеки [8].

Висновки. Глобалізація як неминучий світовий процес цивілізованого світу щодня набирає все більших обертів. Для України він породжує як позитивні, так і негативні наслідки. Водночас із прискоренням розвитку КІТ, науково-технічного прогресу, вважається невідворотною конвергенція національних економік в єдину модель соціально-економічної організації майбутнього глобального світу, що може призвести до руйнування суверенітетів національних держав, розмаїття культур і традиційних цінностей, оволодіння контролем над світовою власністю та фінансами [5].

Література

1. Семенюк Е. П. Глобалізація: філософський аналіз поняття // Електронне видання. – 2007.
2. Володин А. Г., Широков Г. К. Глобалізація: истоки, тенденції, перспективи // Поліс. – 1999. – № 5.
3. Фурса О. О. Україна та глобалізація: проблеми та тенденції [Електронний ресурс] / Фурса О.О. – Режим доступу: <http://intkonf.org/fursa-oo-ukrayina-i-globalizatsiya-problemi-ta-tendentsiyi/>
4. Moisés Naím. Five Wars of Globalization. [Електронний ресурс] / Naím Moisés. – Режим доступу: <http://foreignpolicy.com/2009/11/03/fivewars-of-globalization/>
5. Мозговий О. Л. Україна в контексті глобалізаційних процесів (соціально-філософський аспект) // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, – 2004. – №41. – 14 др. арк.
6. Глотов Б. Б. Глобалізація як феномен культурно-цивілізаційного розвитку України // Електронне видання. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11894.html>

7. *Воронкова В.Г. Місце і роль України в глобалізаційних процесах сучасності // Гуманітарний вісник ЗДІА – 2009. – випуск 37. – с. 9-11.*
8. *Ковальова Г. П., Даніл'ян В.О. Україна у світових глобалізаційних процесах: виклики і відповіді // Науковий вісник. Серія «Філософія». – Харків: ХНПУ, 2015. – Вип. 45 (частина І).*
9. *Кіпень В. П. Міграційний потенціал України/ В. П. Кіпень, М. В. Авксент'єв. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2011. – 112 с.*
10. *Шумка М. Л. Роль рідної мови в становленні української національної ідентичності / Михайлина Леонівна Шумка // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 4. Одеса. –2015. – С.172-178.*
11. *Шумка М. Л. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності / Михайлина Леонівна Шумка // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 9. Одеса. –2016. – С. 180-198.*
12. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Т.В. Гончарук, Н.В. Гнаевич, М.І. Гурик, О.М. Рудакевич, Р.Ю. Чигур, М.Л.Шумка; за ред. професора О. М. Рудакевича. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 256 с.*